

Een echte *game changer*?

Dr. Vittorio Busato (1965) is psycholoog en publicist. Hij schreef diverse boeken, onder andere de biografie *Weg met Piet Vroom* (Amsterdam University Press / Salomé) en het e-boek *Psychologie al dente* (Fosfor). www.vittoriobusato.nl, v.busato1@chello.nl.



‘De sociale psychologie heeft wel iets uit te leggen’

Met de sociale psychologie heb ik sinds mijn studietijd een wat ambivalente verhouding. Deze specialisatie binnen de psychologie bevat zowel de meest overtuigende experimenten als de meeste ingetrapte open deuren. Zo herinner ik me nog hoe ik als negentienjarige leerde dat als – vergeeft u mij mijn straattaal – een lekker wijf staat te wachten naast een kapotte auto, zij significant meer liftten van mannelijke automobilisten krijgt aangeboden dan een dame die door het zogenaamd sterke geslacht als minder appetijtelijk is beoordeeld.

Vergelijk dat staaltje inzicht in de mannelijke psyche eens met de experimenten van Stanley Milgram of Philip Zimbardo. Yale-psycholoog Milgram toonde ruim vijftig jaar geleden aan dat een schrikbarend hoog aantal mensen bereid is om proefpersonen (in werkelijkheid handlangers van de proefleider) dodelijke stroomschokken toe te dienen bij een ogenschijnlijk triviale leertaak, en al helemaal als zij daartoe worden aangemoedigd door een autoriteit in witte jas. Zimbardo, verbonden aan *Stanford University*, deelde in 1971 twee groepen studenten willekeurig op in een bewakers- en gevangengroep – met bijbehorende uitdossing. Het experiment moest voortijdig worden afgebroken omdat de deelne-

mers zich te zeer in hun rol inleefden: de gevangenen werden onderdanig en de bewakers misbruikten in toenemende mate hun macht.

Deze twee experimenten zijn zo sterk omdat ze door het leven zelf geregeld worden bevestigd. Denk bijvoorbeeld aan de Abu Ghraib-gevangenis. Met deze sociaalpsychologische kennis hoeven de excessen in de Iraakse gevangenis geen verbazing te wekken. Maar om de sociale psychologie naast Koning Wiskunde te tronen tot Koningin van de Wetenschap, zoals Diederik Stapel ooit deed, gaat wel heel ver.

Stapel, zijn naam is gevallen. Deze voormalige hoogleraar sociale psychologie heeft ervoor gezorgd dat het imago van zijn vakgebied de laatste tijd nogal is bezoedeld. Een groot deel van zijn wetenschappelijke oeuvre bleek volledig verzonnen. Tel daarbij op de fraude van de Belgische sociaal psycholoog Dirk Smeesters aan de Erasmus Universiteit Rotterdam of het volgens verschillende vakpublicaties te veel voorkomen van onfaire onderzoekspraktijken (zoals het weglaten van onwelgevallige gegevens, aanpassen van statistische analyses, achteraf aanpassen van hypothesen om wel significante resultaten te krijgen). Voeg daaraan toe de zeer recente twijfel aan het werk

van de Duitse sociaal psycholoog Jens Förster (Universiteit van Amsterdam), die vermoedelijk eveneens met data heeft gerommeld, en het mag duidelijk zijn dat de sociale psychologie wel iets heeft uit te leggen.

Het zal in die context zijn dat op 11 juli jl. aan de UvA een nieuw wetenschappelijk tijdschrift is gelanceerd: *Comprehensive Results in Social Psychology* (CRSP). Bijzonderheid: alleen artikelen waarvan de theoretische inbedding en onderzoeksmethode vooraf door de editors zijn goedgekeurd, komen in aanmerking voor publicatie. Deze aanpak moet ervoor zorgen dat louter methodologisch verantwoorde artikelen worden gepubliceerd en onfaire onderzoekspraktijken tot het verleden behoren. Sociaal psycholoog Kai Jonas, initiatiefnemer van dit tijdschrift, liet op de UvA-website weten dat het CRSP wel eens ‘een echte game changer kan zijn’.

Hoe sympathiek dit initiatief ook is, het valt te bezien of Jonas gelijk zal krijgen. Het idee is sowieso niet nieuw. De vakgroep Parapsychologie van de Universiteit Utrecht startte halverwege de jaren tachtig van de vorige eeuw *The European Journal of Parapsychology*. Bijzonderheid: onderzoekers dienden onderzoeksvoorstellen in, en als vraagstelling en methodo-

logie in orde werden bevonden, accepteerde het tijdschrift de onderzoeken, ongeacht de latere al dan niet significante uitkomsten. Deze aanpak was vooral ingegeven om het controleerbare karakter van de parapsychologie een boost te geven. Na 25 jaargangen is in 2010 evenwel (voorlopig) de stekker uit dit wetenschappelijk voorbeeldige periodiek gehaald.

Het bezoedelde imago van de sociale psychologie illustreert naar mijn idee bovenal iets urgenters. De sociale psychologie is wel vergeleken met een ontplofte confettifabriek: talloze feitjes waarover niemand het overzicht nog heeft, laat staan samenhang in ziet.

Om kaf van koren te scheiden, is de sociale psychologie gebaat bij meer replicatiestudies. Realiteit bij veruit de meeste wetenschappelijke tijdschriften is dat zulke studies echter vrijwel geen kans maken op publicatie. Vreemd, een gerepliceerd effect maakt een gevonden effect immers sterker en een niet-gerepliceerd effect zet dat effect meer in empirisch perspectief. Daarom lijkt oprichting van *The International Journal of Replication Studies in Social Psychology* meer opportuun.

De grote schoonmaak die daarin kan worden gepubliceerd, dát zal pas een echte *game changer* zijn! ■